

L'AUTOREGULACIÓ DELS APRENTATGES PER COMPETÈNCIES EN ELS ALUMNES DE GRAU A PARTIR DE LA COAVALUACIÓ DE BLOCS EDUCATIUS

Salvador Calabuig Serra
Universitat de Girona
salvador.calabuig@udg.edu

Roser Batllori Obiols
Universitat de Girona
Roser.batllori@udg.edu

Rosa Mª Medir Huerta
Universitat de Girona
Rosa.medir@udg.edu

Resum

L'objectiu d'aquest estudi és comprovar si la introducció de la coavaluació era acceptada per l'estudiantat del grau d'educació primària i si es reconeixien els beneficis de la funció reguladora de la coavaluació en el procés d'ensenyament-aprenentatge. L'anàlisi realitzat a partir dels treballs d'elaboració de blocs educatius, ens ha permès comprovar que l'estudiantat està disposat a considerar noves formes d'avaluar i que la coavaluació està més valorada i acceptada que l'avaluació del professor. Pel que fa a la aplicació de la coavaluació a primària, accepten que ajuda a desenvolupar la competència lingüística i la capacitat crítica, però mostren reticències a l'hora d'aplicar-la de manera generalitzada.

Text de la comunicació

1 INTRODUCCIÓ

Aprenem més amb la pràctica que amb la teoria aquesta idea la podrien subscriure la majoria dels estudiants de mestre d'infantil i primària. De fet, és ben sabut que en la formació del professorat, és més important *com s'ensenya*, que el *què s'ensenya* (Sanmartí, 2000).

També és sabut que l'avaluació és la principal activitat a través de la qual el professorat transmet els seus valors sobre l'educació, el seu currículum ocult i altres aspectes, entre els que destaquem la institucionalització de les relacions entre el professorat i l'estudiantat (Perrenoud, 1993). Amb l'avaluació es remarquen les diferències entre els que ensenyen i els que aprenen, entre els que poden decidir el futur dels altres i els que han d'esperar les seves decisions. També es defineixen les relacions entre els estudiants, que poden ser de cooperació o de competència. Al llarg dels anys, havíem observat que la concepció de l'avaluació que tenen els alumnes és totalment acreditativa, malgrat tenir un mínim coneixement teòric sobre l'avaluació reguladora i que l'avaluació segueix un procés regulador.

Partint d'aquests plantejaments, els coneixements actuals sobre l'avaluació en la formació del professorat focalitzen la nostra atenció en la importància dels processos d'autoregulació. És a dir, en la presa de consciència sobre la pròpia actuació i en la presa de decisions sobre les noves formes d'actuar i pensar a partir de l'anàlisi de l'experiència.

En aquest sentit, l'avaluació a partir de competències, tal com preveuen les directrius de Bolonya, pot facilitar aquesta presa de consciència sobre aquest aspecte clau en la formació del professorat que és l'avaluació, i sobre el nivell de competència adquirit.

L'experiència que presentem té per objectiu comprovar fins a quin punt és acceptada per l'estudiantat la introducció de la coavaluació i si són reconeguts els possibles beneficis de la funció autoreguladora de la coavaluació en el procés d'ensenyament-aprenentatge.

2 L'AVALUACIÓ VISTA COM UN PROCÉS COOPERATIU, METACOGNITIU I AUTOREGULADOR

Seguint els enunciats de la perspectiva reflexiva de la formació del professorat, el canvi conceptual, i per tant, l'aprenentatge, només es produeix si l'estudiantat, a partir del contrast entre les seves formes de pensar i actuar i les dels altres, són capaços d'identificar els seus propis punts de vista, valorar-los, reconèixer el canvi, contrastar-lo amb la teoria, planificar-lo i posar en pràctica les noves representacions. Un procés que implica el contacte amb l'altre, un procés social en el que intervenen el professorat que facilita la justificació i l'estudiantat. En el cas que presentem, l'estudiantat realitza un procés que inclou la reflexió intrapersonal i un procés de debat amb el seu grup cooperatiu orientat a la presa de consciència de les activitats d'aprenentatge. És un procés d'autoregulació que també és grupal i individual.

Aquest procés pot ser concebut com a avaluació formadora (Nunziati, 1990, Jorba, Sanmartí, 1996) i es caracteritza per facilitar a l'estudiantat eines que permeten la creació d'un sistema propi d'autoregulació de l'aprenentatge. La regulació pròpia de l'aprenentatge implica el reconeixement dels aprenentatges realitzats fruit del procés de reflexió, la metacognició, i possibilita la creació de nous esquemes mentals o noves representacions. D'aquesta manera, l'aprenentatge és vist com un procés d'autoavaluació i d'autoregulació.

La realització d'una activitat d'aprenentatge implica per part del que aprèn una representació anticipada de les condicions en les que es porta a cap, és a dir, de la base d'orientació de l'acció. En el cas dels aprenents d'ensenyant, la base d'orientació inclou, segons Sanmartí (2000), els seus objectius d'aprenentatge, la representació dels models d'ensenyament, les estratègies d'aprenentatge, la planificació de l'activitat i la representació dels criteris d'avaluació. Per realitzar els seus processos d'aprenentatge, l'estudiantat parteix de les seves teories implícites sobre què i com ensenyar i sobre com aprenen els nens i les nenes de primària. Aquestes teories inclouen aspectes cognitius, emocionals i rutines. La introducció de pràctiques noves allunyades de les tasques repetitives i de baix nivell cognitiu, habitual a les aules, representa un repte difícil que no sempre és superat com espera el professorat, i pot portar a situacions emocionalment complicades.

En aquest sentit volem destacar dos aspectes que són difícils de comprendre des de la visió acreditativa que solen tenir els futurs mestres: el paper de l'error en el procés d'aprenentatge i la presa de responsabilitat de la seva pròpia avaluació. En una avaluació formadora l'error pot ser el punt de partida de l'aprenentatge, i no una cosa que avergonyeix i que s'ha de dissimular o amagar. Pel que fa a la presa de responsabilitat, aquesta implica una capacitat d'anàlisi i d'autoconeixement que el professorat ha d'ensenyar i que els estudiants poden aprendre a partir de les interaccions entre ells. El professorat ha d'assumir que la seva funció avaluadora s'orienta a la detecció i regulació d'aquells aspectes que l'estudiantat no és capaç de regular automàticament, sempre amb la finalitat de promoure el desenvolupament d'aquesta capacitat autoreguladora (Jorba i Sanmartí, 1996)

Aquesta recerca parteix de la premissa d'entendre la formació del professorat com un cicle reflexiu. Partim de les idees de Korthagen adaptat per Esteve (2003) que distingeix en aquest procés 5 fases característiques. En el nostre cas, els estudiants inicien el procés en l'actuació (fase 1), entesa com l'elaboració del material didàctic, es desenvolupa un procés d'observació (fase 2 i 3) en el que analitzen, amb mirada avaluadora, el treball dels seus companys i prenen consciència de la seva pròpia actuació, i finalment proposen canvis per millorar el seu treball (fase 5) a partir del diàleg entre iguals, obviant la fase de 4 de contrastació amb la teoria.

A la pràctica, als 167 alumnes del mòdul de ciències socials del grau d'educació primària, se'ls va proposar l'elaboració, en grups de quatre persones, d'un

bloc que els permetés: a) mostrar les competències adquirides al llarg del mòdul mitjançant la realització d'un projecte, i b) usar l'avaluació com a mitjà per regular l'activitat, mostrant les possibilitats de la coavaluació i del diari de classe com a instrument de metacognició i autoregulació de l'ensenyament-aprenentatge de les ciències socials. Cada grup tenia l'encàrrec de crear un bloc que proporcionés informació i activitats per a l'estudi d'una localitat a les escoles de primària. Les bases d'orientació establien que al contingut del bloc es distingien dues parts: una dedicada a l'estudi de la localitat des d'una perspectiva local-global, de compromís amb la sostenibilitat i l'educació per a la ciutadania (Batllori, del Carmen, Falgás, Oller, Romero, 2009). A l'altra s'havien de proposar quatre activitats destinades als alumnes de primària, que havíem de seguir els criteris didàctics establerts al mòdul i que podíem tenir diversos formats. Encara que el disseny i l'estructura del bloc eren lliures, se'ls va oferir un bloc de mostra per començar a treballar que es pot consultar a pedraltademar.blogspot.com.

El quadre 1 mostra el procés de creació i avaluació del bloc. Les eines per a la regulació de l'activitat varen ser les bases d'orientació per a la creació de l'activitat, el diari de classe i els qüestionaris per guiar la coavaluació que es van passar després de cada un fases d'elaboració del bloc.

Quadre 1 Fases de la creació i coavaluació del bloc

Procés de creació	Activitats de coavaluació	Resultats de la coavaluació
Elaboració del disseny del bloc, de l'estructura i de les pàgines de presentació del treball	Avaluar el treball dels companys-es a partir dels criteris de les bases d'orientació Comunicar l'avaluació a través d'un comentari publicat a una de les entrades amb l'etiqueta com ho he fet (diari de classe)	La majoria dels grups accepta les valoracions i les crítiques dels companys Es detecten textos copiats literalment d'altres llocs web Tots els blocs introdueixen millores a partir de les indicacions de l'avaluació dels companys La coavaluació permet que es comparteixin solucions tècniques per la realització del bloc
Elaboració de les pàgines fixes amb la informació sobre la localitat	Avaluar, a partir d'una guia, els aspectes rellevants del bloc: l'eslògan, la redacció, el contingut de la informació i la seva presentació i la descripció dels objectius. Per acabar, es demana una valoració global de la feina. Publicar els comentaris d'avaluació al bloc	A partir d'aquesta coavaluació, alguns blocs canvien profundament: s'eliminen textos o es reelaboren, s'afegeix material audiovisual, o es redissenya l'estructura. Els elements tècnics que en principi eren els més innovadors es generalitzen. Cada grup millora el seu bloc a partir de les idees més destacades que han observat als altres grups al fer la coavaluació. Algunes crítiques sobre la redacció del text o el seu contingut són contestades, justificant la seva adequació als criteris de les bases d'orientació.

<p>Avaluació de les activitats didàctiques i del bloc en seu conjunt</p>	<p>Avaluar les activitats i el conjunt del bloc a partir d'un qüestionari exhaustiu. Publicar un comentari en el bloc amb el resum de l'avaluació i els aspectes a millorar.</p>	<p>El procés d'avaluació exhaustiva ha permès donar-se compte dels seus propis errors: textos poc comprensius, activitats poc adequades per alumnes de primària, exercicis mal explicats, incoherències en la presentació de la informació, poca dimensió global de la informació etc</p>
--	--	---

Per a l'aplicació sistemàtica de les reflexions sobre el propi procés de cognició es va proposar elaborar un diari de classe que consistia en publicar un post amb l'etiqueta *com ho hem fet* cada vegada que es s'incorporava un nou element, es milloraven els continguts o es redissenjava el bloc. D'aquesta manera, els grups varen poder autoregular el seu aprenentatge, i el professorat va poder seguir el procés d'elaboració de cada grup. Aquest diari de classe va permetre promoure que l'alumne "*entengui perquè no ha entès*" i ho pugui corregir, ja sigui amb l'ajuda del professor o de manera autònoma. Al principi, l'estudiantat oposava certa resistència a mostrar públicament les dificultats que li sorgien en el seu procés de treball i els posts publicats ometien els problemes i magnificaven el seu treball, intentant demostrar que estaven ben preparats per la feina que se'ls encarregava. Més endavant, varen constatar que l'objectiu de l'activitat no era aquest i reflexaven al diari els problemes que els sorgien i valoraven les solucions que adoptaven.

Després de cada una de les fases, l'estudiantat va avaluar els blocs del seu grup-classe. Per a les dues primeres fases es va fer servir un qüestionari obert realitzat pel professorat i consensuat. Per a les activitats i l'avaluació final, es va aplicar un qüestionari-rúbrica, que va ser usat també pel professorat per a l'avaluació final. L'avaluació dels altres grups es publicava com a comentari a les entrades amb l'etiqueta *com ho hem fet*.

4 ANÀLISI DE LES VALORACIONS: LA COAVALUACIÓ SEGONS ELS ESTUDIANTS I LES ESTUDIANTS

Per mostrar la valoració de les possibilitats de la coavaluació i del diari de classe com a instrument de metacognició i autoregulació de l'aprenentatge de les ciències socials, l'estudiantat va haver de respondre un qüestionari final al voltant de tres preguntes: 1 Penses que l'avaluació que us han fet els vostres companys us ha servit per millorar el vostre treball? 2 Com valoreu el fet de ser avaluat pels vostres companys? 3 Aplicaries la coavaluació a l'aula de primària? Amb quins objectius?

L'anàlisi de les dades ha sigut qualitatiu. Amb els 167 qüestionaris presentats s'ha fet una anàlisi sistèmica dels textos, agrupant les respostes en camps semàntics. En el quadre 2 hem resumit les valoracions de l'alumnat que feien referència només a la competència crítica i a la competència lingüística i comunicativa, que són les que interessaven per aquesta comunicació.

4.1 La coavaluació com a instrument de regulació

Els resultats de les respostes són majoritàriament positius, només sis alumnes van considerar que la coavaluació no ajuda a la regulació de l'aprenentatge. Les raons aportades estan relacionades amb els dubtes sobre la capacitat dels educands per avaluar correctament. Pensen que un alumne com ells, no té prou criteri per dirigir el treball d'un company. En la majoria dels casos, però, s'admet la coavaluació com un

instrument decisiu per a la regulació i la retroacció del procés d'ensenyament aprenentatge.

Quadre 2 La coavaluació vista pels estudiants

Tema	Subtema	Respostes
Crítica	Coavaluació d'altres punts de vista	<i>Aporten una visió externa i objectiva Donen a conèixer com es veu el treball des de fora Els suggeriments són fonts de coneixements, ens indiquen com podem millorar</i>
	Metacognició i Acceptació i valoració de les crítiques	<i>Com més crítics millor, sempre que siguin objectius Per molt amics que siguin, han criticat el que han cregut convenient Hem pogut constatar quins apartats i quines activitats han agradat més Ens han suggerit millores en aspectes que creiem que no es podien millorar Les parts que ens han criticat, les hem canviat</i>
	Retroacció Millores suggerides per les crítiques	<i>Hem canviat els textos que no estaven clars Hem millorat detalls en els que no ens havíem fixat El bloc ha sigut redissenyat per fer-lo més atractiu i fàcil de consultar Hem completat aspectes que donàvem per bons</i>
Lingüística i comunicativa	Funció comunicativa del llenguatge	<i>El llenguatge no era l'adequat per a un bloc educatiu de primària, però no ens havíem donat compte Van redactar millor les idees per fer-nos entendre Hi havia apartats massa extensos i poc sintetitzats Teníem molta informació que no era rellevant i i el bloc es feia difícil de llegir Hem millorat aspectes ortogràfics Hem canviat l'estructura perquè no s'entenia bé el que volíem comunicar</i>

Un primer aspecte que cal destacar és que les afirmacions i valoracions de l'estudiantat es refereixen només a dues de les competències avaluades: la competència crítica i la competència lingüística i comunicativa. Les altres competències, com la capacitat de relacionar el currículum de l'àrea socials amb la seva didàctica, reflexionar sobre les pràctiques d'aula per innovar i millorar la tasca docent o fer una reflexió ecològica i social per elaborar propostes d'actuació compromeses amb la sostenibilitat, l'equitat social i de gènere només varen ser avaluades pel professorat.

Les respostes que agrupem sobre el tema de la competència crítica ens permeten afirmar que l'estudiantat reconeix la funció reguladora de l'avaluació. S'accepta que la coavaluació aporta coneixement, ("els suggeriments són font de coneixement") a través d'una observació externa i objectiva. Es reconeix que facilita la metacognició i la regulació de l'aprenentatge a través de l'acceptació de la crítica, així com algunes de les característiques que ha de reunir l'avaluador ("per molt amics que siguin, han criticat el que els ha semblat oportú") i promou retraccions, les que han sigut capaços d'assimilar, ja que les preguntes suggerien aspectes més profunds de contingut com els relatius a la qualitat de les activitats. Per altra part, ens ha cridat

l'atenció la gran quantitat de respostes que atribueixen a la coavaluació una millora en la competència comunicativa.

Pel que fa a la valoració entre iguals, també es valorada positivament, i fins i tot, hi atribueixen més valor per a l'aprenentatge que a la que habitualment fan els professors. Entre d'altres aspectes destaquen que *a l'avaluació entre iguals s'entén millor el que volen transmetre, donen una visió més creïble, més propera, tenen més criteri per valorar el treball perquè també l'han hagut de fer i coneixen les problemàtiques i no sols avalua, també dona solucions.*

L'estudiantat dona més validesa a les avaluacions dels seus companys a l'hora de millorar el treball i aportar habilitats i coneixements. L'avaluació del professor només es percebuda com un instrument per posar nota. Aquestes respostes ens indiquen que, malgrat de conèixer d'antuvi els criteris d'avaluació i d'haver rebut comentaris qualitatius en l'avaluació dels seus exercicis, el seu pensament no ha canviat i segueixen reconeixent únicament la funció acreditativa de l'avaluació del professorat.

4.2 La coavaluació aplicada als estudiants d'educació primària.

Quant a la possibilitat d'aplicar la coavaluació a la futura activitat docent a primària, si bé la majoria han expressat la seva intenció d'usar-la, han matisat la seva decisió amb algunes reticències, tal com s'observa la quadre 3. Malgrat les reserves, han atribuït a la coavaluació múltiples aportacions al procés d'aprenentatge dels alumnes de primària. S'ha assenyalat també, que l'avaluació és una activitat que s'ha de practicar perquè, en principi, els alumnes no serien suficientment objectius i avaluarien segons amistats o enemistats, però que amb una bona pràctica ho farien de manera més objectiva.

A més de valorar la coavaluació com un procés que afavoreix positivament la competència crítica, moltes respostes relacionen la coavaluació a primària amb l'adquisició de capacitats de la competència comunicativa i lingüística com reflexionar, saber aplicar criteris i justificar-los, valorar objectivament, avaluar amb coherència o aprendre a fer crítiques constructives avaluant els treballs i no a les persones. Són un tipus d'habilitats que no van ser citades quan es va preguntar per la coavaluació entre els educands de la universitat perquè se suposa que a aquest nivell ja s'han adquirit, però, que, sens dubte, sí van practicar i desenvolupar en les diferents fases de la coavaluació dels blocs.

Quadre 3 Valoració sobre la possible aplicació de la coavaluació a l'escola primària

Tema	Respostes
Reticències	<p><i>El procés de coavaluació ha de ser supervisat en tot moment pel professor</i></p> <p><i>La seva avaluació estarà influïda per criteris subjectius, per relacions d'amistat</i></p> <p><i>Si no saben fer l'exercici, tampoc sabran avaluar-lo</i></p> <p><i>Pot provocar conflictes a classe si les crítiques no són raonades o no s'accepten</i></p> <p><i>Només ho aplicaria al cicle superior, abans no estan preparats.</i></p> <p><i>Depèn del grup d'alumnes. Només es pot fer amb alumnes amb un bon nivell.</i></p>
Condicions	<p><i>És necessari marcar unes pautes clares per a què els alumnes puguin guiar-se.</i></p>

	<i>S'ha de practicar en grup per prevenir avaluacions subjectives En grup poden avaluar amb més criteri sense por de què els seus els altres alumnes es molestin per les crítiques</i>
Competència crítica	<i>La coevaluació pot ajudar a desenvolupar una actitud crítica amb si mateixos i amb els companys. Ajuda a saber encaixar crítiques i usar-les per millorar. Permet valorar millor els seus propis treball i valorar el treball del mestre. Prenen consciència de les dificultats que comporta avaluar. Aprendre a fer crítiques constructives avaluant als treballs, no a les persones.</i>
Competència lingüística i comunicativa	<i>Aprendre a justificar, a aportar argumente per a demostrar que la seva avaluació és objectiva Els alumnes acabaran tenint un criteri del que està bé i el que està malament Se comunicaran millor amb els seus companys. Escoltaran i dialogaran.</i>
Cohesió del grup	<i>Millora la relació entre els companys, els hi dona més confiança. Si e fa en grup, a porta diàleg, ajuda a la posta en comú de les diferents opinions i ajuda al consens Desenvolupa habilitats per al treball cooperatiu. S'aprèn a respectar als companys. Es coneixen millor les seves capacitats i els seus problemes.</i>

Tampoc van aparèixer tota una sèrie de qualitats de la coavaluació que, segons els educands, milloren les relacions personals en el grup classe i en el treball cooperatiu. Ara, al valorar l'aplicació de la coavaluació als alumnes de les escoles de primària es manifesta que aquesta pot millorar la relació entre els alumnes, els ajuda a respectar-se entre sí, reforça la col.laboració entre els membres del grup classe, i, si es fa en grup, aporta diàleg, afavoreix el consens de les opinions, la cooperació, i l'exposició d'idees crítiques comunes.

Conclusions

Ens havíem plantejat proporcionar a l'estudiantat un pràctica que els permetés entrar en contacte amb noves maneres d'avaluar per facilitar la comprensió de la funció que té l'avaluació en l'ensenyament-aprenentatge quan aquesta és vista com element de la regulació del procés. Justificàvem aquest plantejament en la necessitat d'aportar experiències pràctiques que permetessin a l'estudiantat realitzar un procés reflexiu que havia de portar-los a un coneixement crític de l'avaluació reguladora. Concretament, volíem comprovar si la introducció de la coavaluació era acceptada per l'estudiantat i si eren reconeguts els possibles beneficis de la funció reguladora de la coavaluació en el procés d'ensenyament-aprenentatge.

Hem observat que el procés d'avaluació seguit ha permès als educands observar el seu propi treball a través de la mirada de l'altre i a partir de la pròpia experiència de coavaluador. L'anàlisi crítica i la comparació els ha facilitat la presa de consciència (metacognició) de la pròpia situació. El debat en el grup cooperatiu, l'acceptació de la crítica i l'aportació de suggeriments ha permès l'adquisició de coneixement i ha facilitat la revisió i millora del treball. Han sigut capaços d'assumir errors públicament, manifestant-los en el bloc, i realitzar propostes de millora.

Pel que fa a l'avaluació mútua, aquesta és reconeguda al mateix nivell que la del professorat però més acceptada i valorada.

Tot i aquest alt nivell de valoració, els educands han mostrat algunes reticències a l'hora de traslladar aquesta experiència a primària.

Caldrà veure si el grau d'acceptació d'aquest procés augmenta o disminueix si la coavaluació dels companys serveix també per definir la nota i caldrà comprovar si aquesta experiència d'avaluació mútua la decideixen aplicar també entre els seus alumnes de l'escola.

Bibliografia

Batllori, R., del Carmen, I., Falgás, M., Oller, M., Romero, A (2009) Identidad y diversidad en el conocimiento del medio natural, social y cultural en la educación infantil y primaria, *Enseñanza de las ciencias sociales*. Revista de investigación, 9.

Esteve, O (2003) "Nuevas perspectivas en la formación de profesorado de lenguas: hacia el aprendizaje reflexivo o aprender a través de la práctica". *Actas de las I Jornadas didácticas de español y alemán como lenguas extranjeras*. Bremen: Instituto Cervantes.

Jorba, J., Sanmarti, N (1996) *Enseñar, aprender y evaluar: un proceso de regulación continua*. Madrid: MEC.

Nunziati, G. (1990) "Pour construire un dispositif d'évaluation formatrice". *Cahiers pédagogiques*, 280,47-64.

Perrenoud, P. (1993) Touche pas à mon évaluation! Pour en approche systematique de changement. *Mesure et évaluation en education*, V 16 (1,2), 107-132.

Sanmarti, N (2000) "Aprender una nueva manera de pensar y de aplicar la evaluación: un reto en la formación inicial del profesorado" en del Carmen, L (ed.) *Simposio sobre la formación inicial de los profesionales de la educación*, Girona: Universidad de Girona.

Qüestions i/o consideracions per al debat

Els educands han valorat molt positivament la coavaluació per desenvolupar la competència lingüística i la capacitat crítica, però valorarien igual l'avaluació entre iguals si servís per decidir la nota?

L'experiència de coavaluació, àmpliament acceptada com a positiva entre alumnes de grau d'educació primària, es podrà aplicar a les aules de primària superant les reticències inicials?

Els mestres i les mestres de primària assumiran la coavaluació com una eina habitual en el seu treball diari amb els alumnes? Es podrà superar el difícil repte que representa el fet d'introduir noves pràctiques, molt allunyades de les tasques repetitives i de baix nivell cognitiu que imperen a les aules?

Ha de servir la coavaluació per decidir la nota dels alumnes de grau? I per saber el nivell d'assoliment de les competències dels alumnes de les escoles de primària?